ՆԵՐԲԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽԱԿԻՆ ՏԱՐԵԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆՆԵՐԻ ՀԱՇՎԵՍ

I

Նախագիծը գրելուց առաջ Հարիւր որ ենք Համարում ասել մի քանի խօսք մեր այժմեան դասաւանդութեան տեսանկիւնի վերայ։

Զարգասիան ազգայի վերանորոգիչ մեր այժմեան եղած չնչին ազգային ուսումնարանների դասաւանդութեան տեսանկիւնի ուսանող ընթերցողի վերայ, մենք կանգնում ենք մի եզրակացութեան վերայ, թէ դասաւանդութեան տեսանկիւնը հնացած է, և թէ աշակերտները ուսումնարանից դուրս, կամ թէ շատ քիչ բան են դուրս բերում, թէ նրանց շատերը ներքսի տարրերը մեզում մեր ուսումնարաններում, երբեմն ասդ ուղղով գրելիքներով չեն կարդացուում, թէև նրանք կարդացել են շատ բաներ. քերականութիւն, մեկնաբանութիւն, թուաբանութիւն, աշխարհագրութիւն, պատմութիւն և այլն. բայց պատահած ժամանակներում մի գործնական, կենցաղական հարցի ուղիղ գծիս չեն կարդացում մի իմանաս։ Երբեմն հանդիպում է մի ամենայն հասարակ հարց իրան ծանօթ քաղաքի գէր, երկրի վերաբերեալ, թէ մեզանից, թէ նրանց չլսած պատմութիւնն երևոյթներից, որոնց անարդ հանդերձանքը ենք առանց շատ անգամ ալիշած կանգնում է լայ ու մտնդ և շփոթում։ պատասխան տալու։ Լսելս էլ պատասխանում միս տարարերի հետ, իսկ եթէ պատասխան տալ, նա լինում է կիսկատար ու հասկանալի և անիմաստ։ Ոչ մի մտքի ծանօթ է այս հանգամանքների հետ, նա բոլորովին կը հանգանդիլ, կարծեմ, մեր կարդելի հետ։ Ոչ է մեզանից էս բանում, ուսանելիք թէ, աշակերտը, թէ երեսուն էլ իի միասին.... ։ Պիտաս որ և դասատուներնեն մէջ թագաւորում ծանրոյ, բայց ու գանգար հին սիստեմեն, մեզանս որ են հնութեան փեշից ոչիգ բանով ոչ ամենեն ներգործող անձինք, որոնք հարգանքներից և վերանորոգութիւնից փախում են։ Իսկայն հետ

ամիսէ էս ունի երկամիսի խասան ըռնի կրթին գլխաւոր ա. թիվեն։

Մեհնարան մեջտար Աշեանի կին Նարդիզը սան գանիցը հերս մտաս. տեսնելով փաթանվեան երեսասարդին հարցնեց «էս ինչի պարիերն...

—Ամարտնիր պատասխանեց մեսաղը.

—Ինչի խնդր. 1) խնասնդի 2) սիր ասատաղ սաղ էր՝ դարմանալով հարուստների կարդերը։

—Էս խնասնդ չի. գեսիսիսի սիրաղ լսեց գարդերն 3) կրծիրերը կոնիրն՝ սատ Աշեանս։

—Ինչեր խնդրը. խոմիարատ գլիսան ես... մերը Բանեսի ասելի ինչ անեմ...իչս էս խոյաղը ասը 8) չի կարէլի՝ ասեց Աշեանը։

—Ինչ անիմ...ասատ է գէլի գեսիսիսի Թիի. ասեսամ գարսէ 9) Գամի. հան գրաղ 10) կեսա ասիգերը էր կերցրանի. ասատանանց Հարդիզը Աշեանը գրգռիլով ասա հասդերիցը. գարձան դէնի իր դարդիները, որանք գես. Ցանկրի մանձի մտա

1) Ինչպես — ինչպէս
2) սրիսէն — անհոգս։
3) բարա — անասուն, անասնոյթ։
4) նասիս — նաս։
5) ինչս կամ բանիս էս — բան թեզանիս։
6) գուռա չանիան — ոյժա պատասէ։
7) սուանիսաղ — լսել։
8) սեա — նախս սատ կոի — բերիր։
9) գարէսանել — ընդունելիս հանդիպերիս։
10) հանդիպում — Էրքան.

քիսիներում փախում էին Լոիը գլխանի վիշտ օձից։ Վախում են «յանգնանուանեան հերձուածներ», որանք լաւ են գրում, որ իրանք նորա թիւն մոցնել չեն կարող, կամ չեն կանենում, իսկ եթէ ուրիշներին թոգուն մոցնելու, իրանք իրանց փոխանակ ոգեղէց վախ կը բռնեն. մեզատ են նրանց, որանք նոր տեսանցի լրիւ ասեն սանելով։ Չեն հետևում ազգասիրական երկուսեանան սիստեմի վերջի նաբին և նրա մէջ սրամ յեղափոխութիւնների՝ ազգասիրական թեզ, ազգ, ազգայնոյթ ժողովրդի աչքին ինչ են գալում և քանի ծանկաց. ասելով. նա և իմ պարզագ ապ ձեով սովորել ենք և կապես խեղը մարդկեր ենք գասեր ենք ասելիքը ինչի պէտք է չը սովորեն և խեղը մարդկը գասան։ Ասելս պապէց պապ և ազգեց ազգի ազգայնի կրնայ ժողովրդեն։ Ի՞նչ ազ է Ազգա.ա.....

Այս ասածներս դլեաս ուրաչա վերաբերում էին մեր միջնակարգ ուսումնարաններին իսկ ինչ որ վերաբերի թիվով ուսեալ շատ ուսումնարանների, որոնք ծնունդ կամ ապրուստ ուսումնարանների գասասաւանդութեան տեսանկիւնին, դրա վերա էլ խօսել չի հարկաւոր։ Այս ուսումնարանները գասել են մի քանիներին համար փոխանակելու գասասաւանդ, միւսների համար փոքր պարզեցնելու կամ ժողովրդական գասասաւանդ միջոց։ Այդ պատանները (ինչ պէտք չէ խնամով թէ ինչ պատանասաղ, ոչ մի ամանակի իրանց ուղղակի հարց չեն ասիլ, թէ ինչ հարատարի պէտք է ձգտի սիրդնական—սարքանան ուսումնարան և ինչ. ձև պէտք է ասանց. որ եկող գեսցող աշակերտները մի ամիրոյ գիտութիւն գուս տանին ուսումնարանից, որը իրանց ժամանակին օգուտ ասա։ Այդ պատանները բանի էստ թիւնը չը հասկանասով, չեն ուզում ուրիշներից իմանալ, որտեղեն. իրանք ասդաներ են, փոքուն գեղց մարդկը, իրանց ինչ բայաղ է, նոր ինչ ենք ձեռ ասդաղներիս՝ խօսքին ամէն ինչ, և երանցից սովորել—իրանք ամէն բան գիտեն և ամէն բան կարող են չինել։ Եր. սրանք էլ բարդ մի՞ է ուսումնարան, երեխաները գալս են, ըստ մի՞ են, նրանց ձեռն են տալիս անանց բնաղանութեան խեղդն այն գիրքը որ երեխան հետը բերել է, զրօրինակները, կամ ասդաղը, հրամանով թէ կարգա... Եր եկան կարդում է մասով գրում ասած անելիքը սիսան մեկնել մեջտը, փարձակաղը էս ժամանակ սուտ ու փուտ բան մ՚ կամ գեսուն է և սրաղ կասդրանց գեխարքը (բաներ ձեռին բռնած սիսանիրը ուղղում է։ *) Շարունակ

*) Քաղաքի է որ ոչ սանանաղիկաղ գասանկան ասաղիկն ազգասիրի ցաստի ասանկանիքն և ասաղն։

գիտ մէ այ պէս գասասաղ թիւնը։ Ազնաւ մ՚ և մի, երկու, երեք սարի Փարդի երեսասարդը չարունանում է յանանել ուսումնարան և միևնոյն ժամանակ բիանասանում հարկաւ մ՚, մարդում։ Այդ երեսասարդը արդէն ասդուս է կարդում մ՚ ամենը ինչ ինչ է անում։ Ուսանդիները հարցրին հանասաղնում մ՚ն, որ նրանց արդիները արդէն ամէն բանը գիտան։ Այս ժամանակ մտնում է ուսումնարան յանասարեալ մարդը, ամենը սրբալի փոխ ասաղ երեխային կարդալ է ասլիս մի քանի ասդ մի ա և իմ. նիստրարդիրեն։ Ամենքը կարդում է, սաաղիր մինանց նեղ ինչեիրով։ Լուսաւորեալ մարդը խնդրում է նրանից կարդացածը լեա գասանել։ Ամենքը սաաս ու փուտ կանգնում է։ Լուսաւորեալ մարդը դրա հետ զրոյց է բանասում՝ ասելով, ա՞Ռանհասարակ ասարքաների վերայ։ 10—12 սարեան գասանելն էս ժամանակ դլեաս գասանան չի սալիս, Հարցը կրնում է, նայում է նրա վերայ գաւեալ, ասանիքը վերջացնս մի անհասանալի բառ է կարգանում մ՚ բերեց Թեզեն։ Այդպէս 10—13 սարեան երեխան իրան սարքանան ուսանն ընդհանրը վերջացնում է 3—4 սարեան գասանելով իրան ըստ ոչ ու միրը ուսումնարանին մասով անելով։ Եր՚ սրանց ինչ գասանելիս ինչ ասանիս գասանանան